

2011. december 20., Marosvásárhely

Ígértem Kédnek, édes néném, hogy majd egyszer örmény levelet is fogok írni (l. Látó, 2011. dec. Török levél), de úgy áll az lelkem szénája, hogy onnan kell folytatnom, ahol majdnem abba is hagytam, hogy az kolozsvári rakott káposztákkal mi vagyunk? Mert igen fontos dolga az világnak nemcsak a káposzta, de Kolozsvár kivált. És most engedelmekkel a Kelemen bátyánk stíljét megint elhagyom, addig időzöm csak benne, míg ezzel a mondattal magamat kiforgom, vagy bérekesztem éppen.

Amikor én először életemben Kolozsvárra megérkeztem, rossz idők voltak, éppen arról beszéltek az emberek, hogy a Szent Mihály-templom tornyáról kicserélték egy éjjel a keresztet (aranyból volt volna), bár senki nem volt biztos abban, hogy helikopterről cselekedték ezt, vagy csak úgy felmászta, csakis a Gonosz emberei tehették, és ha nem láttam volna évekként ezután a tulajdon szememmel vékony és kék színű kötélén lógni embereket a kereszt alatt valami tetőjavítási munkában, el sem tudnám képzelni, mekkora az a kereszt, nincs az a helikopter, amely le tudná emelni, kivált ha arany volna... Nemcsak az idő, hanem a képzeletünk is változik. Hogy olykor Mátyás király szobrát is el akarják takarítani, egészen természetes – ha nem akarnák, az volna most már furcsa. És előbb vagy utóbb minden ércszobor egy olvasztóban végzi, hány ennek a megmondhatója, én azt el nem fogom sorolni, de nem is kell talán.

Amikor én kitaláltam, hogy Kolozsvárott magyar szakos egyetemi hallgató szeretnék lenni, igen szomorú és nehéz idők jártak: megszüntetni készültek éppen a magyar szakot és a többi humánus dolgok iránt való érdeklődésű kart az egyetemen. De én úgy gondoltam, hogy ez az állapot oly sokáig már nem tartható, különben is, nem érdekel. Mi az, ami nem érdekel, kérdezte az egyik barátom jóval később, és válaszoltunk rá többen: nem tudom, nem érdekel. Amolyan rosszabb kiállítású kórus lehettünk volna, tragédia után vagy közben, nem is fontos.

Viszont amikor végre 1990 januárjában magyar szakos egyetemi hallgatónak megérkeztem Kolozsvárra, éppen szabadság volt. Úgy értem ezt a szabadságot, mint egy definiálhatatlan terminust, mint egy félig sem artikulált kategóriát, mint egy olyan létállapotot, ami csak azoknak közvetíthető, akik átélték, vagy ha nem is pontosan ugyanazt, de valami hasonlót. Ha van békés anarchia, azaz hatalom nélküiség, akkor én abban éltem. Ma már tudom, hogy valamiféle megkésett hippikort élünk, vagy az illúzióját, és ha a szüleink nem mehettek el Woodstockba annak idején, mert mi éppen megszülettünk, és más bajaik is voltak, jó volt Jim Morrisont meg Hendrixet hallgatni 1990-ben, bakelitlemezről vagy tárcsás magnókról. A fél mai magyar irodalom hozzánk járt Kolozsvárra bulizni. Volt annak a retardált anarchiának pár határozott előnye: mindenütt lehetett cigarettázni, a kollégiumban sört árultak, nem a büfés néni, hanem a diákok; a portás beengedte a lányokat a fiúkhoz és a fiúkat a lányokhoz; az egyetemen nem tanítottak semmit, de legalább nem tanítottak hülyeséget, azaz kevés értelmes dolgot tanítottak, a hülyeségre pedig nem volt kötelező eljárni és figyelni. Végre elég fiú lett a magyar szakon egy kispályás futballcsapat kiállításához, bár kikaptunk minden meccsen, remekül szórakoztunk.

Az autodidaxis lett a hátránya annak az anarchiának, az a visszacsapó dolog, amit azóta sem lehet orvosolni: mivel senki semmit nem tanított meg rendszeren, nem is kellett semmit rendszeren végigcsinálni, már nem is lehet. Cserébe naphosszat engedtek üldögelni egy szabadpolcos könyvtárban, évekig lehetett üldögelni ott, és ha nem értett valamit az ember, levette a polcra a Britannicát, a Larousse-t, vagy amit akart, amihez kedve volt, amit kívánt az, amit éppen érteni vélt vagy akart. Egyszer kiesett velem az idő, azaz kiestem az időből, Baudelaire-t olvastam franciául egész délután, azt se vettem észre, hogy szótárakozok közben, csak amikor a néni bejött, hogy záróra, akkor eszméltem fel a teremben, mert egy egész délután máshol voltam. Azután sokszor léptem át valami másba a konkrét, zagyva időből. A szabadság elmesélhetetlen íze.

Akkoriban úgy tűnt, hogy ez a szabadság, avagy felszabadultság inkább, alapja lesz majd egy értelmes, jó világnak, hogy abból, amink van, lehet egy jó világ. Aztán 1990 júniusában a Zsil-völgyi bányászok bevonultak Bukarestbe, és szétverték a kormány ellen tüntető egyetemistákat. Vége lett a békés anarchiának, a megkésett vagy csak újrakezdett hippikornak. Azokban a napokban volt, hogy megint igazoltatott egy rendőr, fél éves kihagyás után ez egészen váratlan és szokatlan volt. '89 előtt úton-útfélen igazoltattak, de a bukfcen után (később így neveztük a román forradalmat) ez a rendőri tevékenység megszűnt, és gyorsan hozzá lehetett szokni, hogy nem hordok magammal személyit. A piroson mentem át az Astoria szálló előtt, akkoriban kevés autó volt, nem jött éppen egy se, különben ismertük jól a forgalmi rendet. Rendőrünk magához intett, szerencsére volt nálam diákigazolvány, vizsgáznai siettem egy faksznis francia tanárnénihez, meg is buktam – előtte való nap értesültem arról, hogy van ilyen tantárgy. A rendőr megdorgált, azután elengedett. Bukott vizsgám után hosszan üldögéltem a magyar tanszék előtti piros ládán, az volt ott és akkor a világ közepe. Arra gondoltam, hogy ha készületlenül jelentkezik az ember egy ismeretlen tantárgyból vizsgázni, ne menjen át a pirosra, mert ha egy rendőr megállítja, az rossz előjel. Hiába repült be a nyitott ablakon egy galamb, hogy a szemközi falon csöpögő csapból igyon, már nem hittem el neki, hogy minden rendben van.

Volt akkoriban – állítólag ősidők óta ott volt – a magyar tanszék felé vezető folyosón egy piros láda, valami tűzvédelmi kacat, homok volt benne, egyesek szerint néha félig szívott cigaretta, rúzsos csikk is, alig voltak fiúk akkoriban a magyar szakon. A piros láda állítólag mindig is ott volt, az volt a találkahely, azon ült, aki éppen várt valakit, oda kellett érnem a megbeszélte időpontra, a piros ládán csókolóztak, egyesek szerint dugtak is, de én ezt nem hiszem, nem is érdekes. Magyar szakos hallgatók számára két alapvető találkahely volt Kolozsvárott: a piros láda meg a Lófarka. Tudom, hogy legalább ezer más helyen találkoztak és találkoztunk még, ahogy azóta is, de a piros láda a magyar szakosoknak valami egészen különleges hely volt, nincs most szöbőségem arra, hogy ezt értelmezzem, természetes volt, nem is kellett elmélet hozzá. Nem volt mobiltelefon, de voltak helyek és időpontok. Volt idő. Ez annak a kormos és letűnt világnak határozott előnye: volt időnk egymásra. Mert mi más volna az idő értelme, ha nem az, hogy másik emberre tudom szólni, és nem csak magamra?

Aztán ez elmúlt, és Kolozsvár nyomasztani kezdett. Engem valójában nem érdekelt a Mátyás szobra körüli hercehurca, a nacionalista hóbörgés, hiszen a könyvtárban mindig azt olvastam, amit akartam, arról beszélgettem a barátaimmal, amiről éppen olvastunk, az egyetemi kampusz város a városban, szellemi univerzum, ha akként élnek, és nem is bántott magyarságomban személyesen soha senki. Még csak az ösztöndíjak és pozíciók iránti felfokozott tülekedés sem érdekelt. Engem az egyetemi tanárok pimaszsága kezdett zavarni, majd nyomasztani, és a komiszság. Komisz az a tanár, aki azt kéri számon, amit nem tanított meg, pimasz az, amelyik olyat kér számon, amit ő sem tud. És ebből nagyon hamar, nagyon sok lett. Az új establishment kiegészítette a régit, felnőtt hozzá. Engem harmadéves korom után már a komisz franciatanárok is békén hagytak, viszont láttam, hogy mit műveltek a 2–3 évvel fiatalabb,

csillogó szemű, alig érettségizett fiúkkal és lányokkal a félig sem, vagy alig doktorátust szerzett kortársaim, valamilyen furcsa, kitekert nyakú felettes én nevében. A galamb, amelyik berepül az egyetem folyosójára vizet inni, és nem talál ki.

Amikor egy éjszakába nyúló szóbeli francia vizsgán a rettegett tanár úr (egész évfolyamok buktak nála mindig) kijött a folyosóra tüzet kérni, mert akkor még szabad volt dohányozni, azt mondta nekem, hogy nagyon jól szimulálom a nyugalmat (kukkot sem tudtam a francia leíró nyelvtan éppen esedékes problémáiról, este 10 után ez nem volt megnyugtató állapot), de azt válaszoltam neki ékes románsággal, hogy: hai sictir! Magyarul ez annyit tesz, hogy: eb ura fakó! A sictir különben törökül gonosz szellemet, ördögöt, lidércet jelent, avagy: megesz a fene, mondhatnám azt is, hogy a franc, de egy francia vizsga szünetében (suspense) francozni mégsem vall jómodorra: hai sictir. Románia déli részén ez általánosan használt szitok, afféle bazmegelés, ez is török eredetű szó különben, mindegy. És akkor ez a nagyon gonosz, cinikus, komisz tanár bácsi rámnézett, és azt kérdezte, milyen jegyet akarok. Átmenőt, mondtam neki, utolsó voltam a névsorban, még hozzátettem, hogy a kolléganőmnek is – együtt szívtuk a cigit, elvégre. Mi voltunk már csak az egész épületben, meg a portás. Néha komisz és pimasz diák voltam, nem lettem tanár, államtitkár vagy miniszter. A hatalomról, ha csak lehet, mindig le fogok mondani, a felelősségről nem, ez volna a szabadság, így utólag – legalábbis.

Vizsga után a kolléganőmmel a villamossínen csókolóztunk a szakadó esőben, forgalom nem volt, az utolsó vagy az utolsó előtti jött, nem csilingelt, mert arrafelé a villamos dudál, kiszólt a vezető az ablakon, hogy szálljunk fel inkább. Volt egy ilyen Kolozsvár.

Az egyetemi évek után egy ideig ritkán jártam Kolozsvárra, az Egyetem bölcsészkarának magyar tanszékére meg egyáltalán, nem volt ott semmi dolgom. Aztán egyszer valakit meg kellett keresnem vagy várnom. Hol másutt? A piros ládánál, gondoltam.

Fölcaplattam az első emeletre, és döbbenet láttam, hogy nincs meg a piros láda. Valaki elvitte a mindannyiunk piros ládáját! Nyilván egy buta takarító. Erre sem tudtunk vigyázni. Valaki csak úgy elvitte a világ közepét. Majdnem elsírtam magam.

Azóta lett állítólag új piros láda, másnak is hiányzott, csináltattak hát egyet. A gesztus a helyén van. És a világ?

Úgy vagyok immár, édes Néné, hogy ha erőst készül majd egy forradalom, a következő bukfenc, szóljon nekem, megint be fogok iratkozni magyar szakra, diáknak, bár Hannah Arendt szerint a forradalom nem azért jön el, mert készülünk rá, viszont ha nem készülünk, sose fog eljönni. Nincs még vége a történelemnek. Ám a világ közepét nagyon sokszor el fogják még lopni. Nem tudom, szabad-e megnyugodni ebben. Azt hiszem, hogy én ebbe már soha. Következő életemben is szeretnék majd egyszer magyar szakos diák lenni Kolozsvárott.

Maradok Kédnek továbbra is, amint azt Kelemen bátyánk írja egy-két nevezetes helyen... Ha viszont valamelyikünk előbb találkozna Gyimesi Évával az túlnani árnyékvilágban, annak rendje és módja szerint üdvözlje, mert ő is kitűnő kolozsvári káposztát tudott főzni, bár nem ezért szerettük.

A szabadságról tudott alapvető mondatokat, amelyeket naponta felejtünk el.

Kategória: vers, próza

Denumire autor: Vida Gábor

Látó Szépirodalmi Folyóirat